

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету

від «25» серпня 2016 року
(протокол № 1)

ПП 13 ЛОГОПЕДІЯ

(назва навчальної дисципліни)

ПРОГРАМА

обов'язкової навчальної дисципліни

підготовки бакалавра

(назва освітнього ступеня)

спеціальності 016 Спеціальна освіта

(шифр і назва спеціальності)

**Бердянськ
2017 рік**

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри прикладної психології та логопедії
О. В. Ревуцька;

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри прикладної психології та логопедії
Г. О. Лопатіна;

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри прикладної психології та логопедії
Є. Ю. Линдіна.

БЕРДЯНСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету «16» червня 2016 року, протокол №8

ВСТУП

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Логопедія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *бакалавр*, галузі знань *01 Освіта/Педагогіка*, спеціальності *016 Спеціальна освіта*.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є процес корекції мовленнєвих порушень.

Міждисциплінарні зв'язки: психолого-педагогічного (загальна та вікова психологія, нейропсихологія, психологія мовлення, педагогічна психологія, соціальна психологія, спеціальна психологія, психодіагностика, педагогіка); медико-біологічного (вікова анатомія і фізіологія людини, невропатологія, психопатологія, отоларингологія, офтальмологія) і лінгвістичного (фонетика, лексика, граматики) циклів.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** навчальної дисципліни «Логопедія» є озброєння студентів системою загальнодидактичних та спеціальних професійних компетентностей, формування уявлень про структуру порушеного психофізичного розвитку, про засоби попередження, виявлення та усунення різних порушень мовлення у дітей та дорослих, що забезпечують повноцінний загальний особистісний розвиток дітей, їх подальше успішне навчання та освіти.

1.2. Основними **завданнями** дисципліни «Логопедія» є: ознайомлення студентів із закономірностями та етапами розвитку мовлення, онтогенезом мовленнєвої діяльності при різних формах мовленнєвих порушень; етіологією, механізмами, структурою та симптоматикою мовленнєвих порушень; методами педагогічної діагностики та систематизації мовленнєвих вад; принципами, методами та засобами усунення мовленнєвих вад; надати знання студентам стосовно удосконалення методів профілактики мовленнєвих вад.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей:

ЗК-1. Світоглядна компетентність. Здатність до розуміння предметної області професійної діяльності; володіння науковим світоглядом; знання основних теорій, концепцій, вчень, які формують наукову картину світу; вміння відстоювати власні стратегії професійної діяльності.

ЗК-2. Морально-етична компетентність. Здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й дітьми на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі.

ЗК-9. Дослідницько-аналітична компетентність. Здатність виявляти та вирішувати проблеми; знати основні методи наукового пошуку; вміти систематизувати та узагальнювати отримані результати, обробляти та аналізувати інформацію; формулювати логічні висновки; оформлювати і презентувати результати наукової діяльності.

ФК-1. Теоретико-методологічна. Здатність до застосування знань провідних гуманістичних теорій, концепцій, вчень щодо виховання і навчання осіб з обмеженими психофізичними можливостями, зокрема, порушеннями мовленнєвого розвитку; здатність відстоювати власні корекційно-педагогічні, навчально-реабілітаційні переконання, дотримуватись їх у житті та професійній діяльності.

ФК-2. Спеціально-методична. Здатність до застосування психолого-педагогічних, корекційно-методичних та фахових знань; вміння добирати і систематизувати діагностичний, корекційно-педагогічний матеріал; здатність застосовувати відповідні методи, прийоми, форми, засоби реабілітації і корекційного навчання та виховання.

ФК-4. Проектувальна. Здатність до застосування знань основних видів і технологічних підходів до планування професійно-корекційної практики; вміння здійснювати поточне планування логопедичної роботи, визначати умови його практичної реалізації та удосконалювати власну професійну діяльність.

ФК-5. Організаційна. Здатність до застосування знань основних правил організації освітнього, корекційно-реабілітаційного процесів; вміння раціонально організовувати корекційно-педагогічну діяльність, контролювати її результативність, удосконалювати систему самоорганізації на основі освітніх технологій.

ФК-8. Корекційно-зорієнтована компетентність. Здатність здійснювати профілактичну, пропедевтичну, корекційно-розвиткову роботу з дітьми з психофізичними порушеннями незалежно від типу закладу і форми організації освітньо-виховної діяльності. Здатність організовувати дитячий колектив в інклюзивному освітньому середовищі; здійснювати комплексний психолого-педагогічний та соціальний супровід дітей.

Та демонструвати такі результати навчання:

ПРН-1. Знає сучасні теоретичні основи спеціальної освіти, здатний застосовувати елементи теоретичного та експериментального дослідження в професійній діяльності.

ПРН-2. Володіє знаннями в галузі спеціальної освіти при вирішенні освітньо-виховних та науково-методичних завдань з урахуванням вікових та індивідуально-типологічних відмінностей дітей.

ПРН-3. Володіє сучасними методами діагностики, організації та проведення психолого-педагогічного вивчення дітей з порушеннями психофізичного розвитку, зокрема, порушеннями мовленнєвого розвитку.

ПРН-4. Здатний до застосування в освітньому процесі сучасних методик, корекційно-педагогічних технологій та технічних засобів навчання для забезпечення якості володіння навчальними досягненнями.

ПРН-6. Здатний здійснювати спостереження за дітьми з порушеннями психофізичного розвитку, планувати та реалізовувати корекційно-розвиткову роботу з ними на основі диференційованого та індивідуального підходу; оцінювати отримані результати.

ПРН-7. Здатний організовувати дитячий колектив в закладах різного типу для сприяння соціальної адаптації дітей з порушеннями психофізичного розвитку,

зокрема, порушеннями мовленнєвого розвитку, та підготовки їх до суспільної та виробничої діяльності.

ПРН-8. Здатний здійснювати психолого-педагогічний та соціальний супровід дітей з особливостями психофізичного розвитку в ролі асистента вчителя з використанням методів та форм освітньої, корекційно-розвиткової роботи, прогресивних прийомів керівництва різними видами діяльності дітей.

ПРН-9. Здатний співпрацювати з батьками дітей та/або особами, які їх замінюють, спеціалістами інших галузей, дотримуючись у своїй діяльності толерантності, культури спілкування, його способів та форм, вербальних і невербальних засобів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 21/630 (кредитів ЄКТС/години).

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Логопедія як спеціальна педагогічна наука.

Тема 1. Загальні теоретичні основи логопедії як науки.

Логопедія як спеціальна педагогічна наука. Предмет і об'єкт логопедії. Теоретичні, практичні та спеціальні задачі логопедії. Мовленнєва норма і порушення мовлення. Взаємозв'язок логопедії з науками психолого-педагогічного, медико-біологічного і лінгвістичного циклів.

Тема 2. Методологічні основи логопедії.

Загально дидактичні та специфічні принципи логопедії. Методи логопедії: організаційні, емпіричні, математико-статистичні, інтерпретаційні. Статистичні данні про мовленнєві порушення, їх значення для розвитку теорії та практики логопедії. Понятійно-категоріальний апарат логопедії. Профілактика виникнення мовленнєвих вад.

Змістовий модуль 2. Етіологія порушень мовлення.

Тема 3. Етіологія порушень мовлення.

Сучасні уявлення про причини мовленнєвих порушень. Дослідження етіології мовленнєвих порушень у роботах науковців. Причини мовленнєвих порушень за класифікацією М. Хватцева: органічних (анатоמו-фізіологічних, морфологічних); функціональних (психогенних); соціально-психологічних; психоневрологічних. Екзогенно-органічні фактори як причини мовленнєвих порушень. Критичні періоди розвитку мовлення дитини.

Тема 4. Вікові норми розвитку дитини.

Періоди психофізичного та мовленнєвого розвитку дитини. Сенсомоторний розвиток дитини: зорове сприймання та просторові уявлення; слухове сприймання; розвиток моторики та тактильної чутливості. Мисленнєвий розвиток. Формування мовлення в процесі онтогенетичного розвитку дитини. Розвиток спілкування та гри. Емоційно-соціальний розвиток.

Змістовий модуль 3. Класифікації мовленнєвих порушень.

Тема 5. Клініко-педагогічна класифікація.

Наукове обґрунтування форм мовленнєвих порушень. Сучасні класифікації мовленнєвих порушень. Клініко-педагогічна класифікація: час виникнення, прихильники, принципи групування. Етіопатогенетичні, клінічні і психолого-

лінгвістичні критерії розмежування мовленнєвої патології. Види мовленнєвих порушень у клініко-педагогічній класифікації.

Тема 6. Психолого-педагогічна класифікація.

Психолого-педагогічна класифікація: час виникнення, прихильники, принципи групування, педагогічні цілі. Лінгвістичні і психолого-педагогічні критерії побудови класифікації. Взаємозв'язок між клініко-педагогічною та психолого-педагогічною класифікацією.

Змістовий модуль 4. Основні механізми усного мовлення.

Тема 7. Анатоомо-фізіологічні та психічні механізми мовлення.

Дослідження дитячого мовлення у вітчизняній психології і психолінгвістиці. Концепція Л. Виготського про розвиток мовлення як специфічної діяльності, опосередкованої мовними знаками. Імпресивне та експресивне мовлення. Центральний та периферичний мовленнєвий апарат. Відділи периферичного мовленнєвого апарату: голосовий, дихальний, артикуляційний.

Тема 8. Характеристика складових зовнішнього оформлення мовлення.

Інтоніяція як складова вимовної сторони мовлення. Система фонем рідної мови: артикуляційні признаки звуків мовлення; акустичні признаки звуків мовлення. Взаємозв'язок звуків рідної мови з позиції значення для практичної роботи логопеда. Характеристика звуків.

Змістовий модуль 5. Теоретичні проблеми дислалії.

Тема 9. Дислалія: визначення, причини.

Загальна характеристика вад звукової системи мови. Трагування вимовних порушень і перша поява терміну «дислалія». Поширеність та особливості прояву дефекту в різних вікових групах дітей. Вплив вад звуковимови на оволодіння грамотою, на розвиток особистості дитини. Поняття рівнів порушеної вимови у вітчизняній і закордонній логопедії. Прості і складні дислалії.

Тема 10. Форми дислалії.

Визначення фонетичного та фонематичного порушення. Причини та поняття функціональної дислалії. Класифікація функціональної дислалії: акустико-фонематична дислалія, артикуляторно-фонематична, артикуляторно-фонетична. Механічна дислалія, її зумовленість аномаліями в будові артикуляційного апарату. Мономорфна та поліморфна дислалія

Змістовий модуль 6. Методика логопедичного впливу при корекції дислалії.

Тема 11. Етапи логопедичної роботи при корекції порушень звуковимови.

Основні етапи традиційної корекційно-педагогічної роботи з усунення недоліків звуковимови. Складові підготовчого етапу при корекції звуковимови. Постановчий етап. Способи постановки звуків: механічний, за наслідуванням та змішаний. Етапи автоматизації та диференціації звуків. Етапи, прийоми логопедичного впливу, задачі кожного етапу роботи за методикою Б. Гриншпуна.

Тема 12. Методики корекційної роботи при дислалії.

Особливості корекційної роботи при дислалії за методикою Н. Чевельової. Етапи та прийоми логопедичного впливу при дислалії за методикою М. Фомічової. Специфіка логопедичної роботи при корекції порушень

звуківимови за методикою М. Савченко. Методика корекційної роботи за О. Правдіною.

Змістовий модуль 7. Недоліки вимови свистячих звуків [С] - [С'], [З] - [З'], [Ц], [ДЗ] (сигматизми, парасигматизми).

Тема 13. Сигматизми свистячих звуків: види, характеристика.

Характеристика свистячих фонем. Опис правильного укладу органів артикуляції. Основні форми неправильної вимови свистячих звуків (відсутність, заміна, спотворення) та їх причини. Види сигматизмів та парасигматизмів свистячих звуків: міжзубний, губно-зубний, боковий, призубний, носовий, шиплячий.

Тема 14. Особливості логопедичної роботи при виправленні порушень свистячих звуків.

Методика виправлення міжзубного та бокового сигматизму свистячих фонем. Особливості корекції носового сигматизму свистячих звуків. Методика виправлення губно-зубного, призубного та шиплячого парасигматизмів свистячих звуків. Профілактика стигматизмів.

Змістовий модуль 8. Недоліки вимови шиплячих звуків [Ш], [Ж], [Ч], [Щ], [ДЖ].

Тема 15. Сигматизми шиплячих звуків: види, їх характеристика.

Характеристика шиплячих фонем. Опис правильного укладу органів артикуляції. Причини і варіанти порушень - сигматизми (міжзубний, боковий, носовий) та парасигматизми (губно-зубний, призубний, шиплячий, свистячий) шиплячих звуків.

Тема 16. Особливості логопедичної роботи при виправленні порушень шиплячих звуків.

Методика виправлення міжзубного та бокового сигматизму шиплячих фонем. Особливості корекції носового сигматизму шиплячих звуків. Методика виправлення губно-зубного, призубного, свистячого та шиплячого парасигматизмів шиплячих звуків. Профілактика стигматизмів шиплячих звуків.

Змістовий модуль 9. Недоліки вимови сонорних звуків [Л] - [Л'], [Р] - [Р'].

Тема 17. Ламбдацизми і параламбдацизм: характеристика, особливості корекційної роботи.

Характеристика фонем [Л] - [Л']. Опис правильного укладу органів артикуляції. Причини і варіанти порушень фонем. Відсутність та заміни звуків [Л], [Л'], зміст корекційної роботи. Спотворена вимова звуків [Л], [Л']: міжзубна та носова. Особливості корекційної роботи при міжзубній та носовій вимові звуків [Л], [Л'].

Тема 18. Ротацизми і параротацизми: характеристика, особливості корекційної роботи.

Характеристика фонем [Р], [Р']. Опис правильного укладу органів артикуляції. Відсутність та заміни звуків [Р], [Р'], зміст корекційної роботи. Спотворена вимова звуків [Р], [Р']: горлова, бокова та носова. Особливості корекційної роботи при спотвореній вимові звуків [Р], [Р'].

Змістовий модуль 10. Недоліки вимови середньо- та задньоязикових звуків (йотацизм, капацизм, гамацизм, хітизм).

Тема 19. Йотацизм: характеристика та шляхи виправлення.

Правильна артикуляція звуків [Й]. Види дефектної вимови даних звуків, їх характеристика та причини. Методика виправлення йотоцизму.

Тема 20. Капацизм, гамацизм, хімізм: характеристика та шляхи виправлення.

Правильна артикуляція звуків [К], [К'], [Г], [Г']. [Х], [Х']. Види дефектної вимови даних звуків, їх характеристика та причини. Методика виправлення порушень вимови піднебінних звуків.

Змістовий модуль 11. Недоліки вимови дзвінких та м'яких звуків.

Тема 21. Вади одзвінчення.

Характеристика порушень вимови приголосних звуків: оглушення дзвінких; одзвінчення глухих; змішування глухих та дзвінких звуків. Методика виправлення одзвінчення та оглушення приголосних звуків: підготовчі вправи; особливості використання у корекційній роботі сонорних звуків [Л], [Р], [Н], [М]; постановка звуків [В], [З], [Ж], [Б]. [Д], [Г].

Тема 22. Вади пом'якшення.

Недоліки вимови м'яких приголосних звуків: відсутність м'яких приголосних звуків у мовленні; зм'якшення твердих приголосних звуків; часткова заміна твердих звуків м'якими; часткова заміна м'яких звуків твердими. Особливості виправлення дефектів пом'якшення приголосних звуків.

Змістовий модуль 12. Діагностика мовленнєвих порушень.

Тема 23. Мета та зміст логопедичного обстеження.

Мета, зміст логопедичного обстеження. Загальні принципи логопедичного обстеження дитини. Методи та прийоми логопедичної діагностики. Вимоги до підбору матеріалу для обстеження. Оформлення результатів обстеження.

Тема 24. Методика проведення логопедичного обстеження при дислалії.

Компоненти логопедичного обстеження. Методичні рекомендації до збору анамнестичних даних. Обстеження моторної сфери дитини (загальна, ручна, артикуляційна моторика). Показники анатомічної будови периферичного відділу артикуляційного апарату. Обстеження стану дихальної та голосової функції. Методика обстеження звуковимови дитини. Обстеження сформованості фонематичних функцій. Методика обстеження сформованості лексичної та граматичної будови мовлення. Логопедичний висновок.

Змістовий модуль 13. Ринологія у систематиці порушень мовленнєвого розвитку.

Тема 25. Етіологія та класифікація ринології.

Історія вивчення проблеми ринології. Ринологія у систематиці порушень мовленнєвого розвитку. Подолання ринології у логопедичній практиці. Загальні положення корекційної роботи при ринології за системою Г. Гутцмана. Ортофонічний метод постановки голосу у дітей з гугнявістю за системою французької логопедичної школи. Медична допомога дітям з ринологією.

Умови формування вимовної складової в нормі та при ринології: будова і функція піднебінно-глоткового змикання: звуковимова і баланс резонування голосу. Визначення, форми ринології: відкрита, закрита та мішана. Причини виникнення ринології.

Тема 26. Характеристика відкритої ринолалії.

Загальна характеристика відкритої ринолалії. Комплекс симптомів відкритої ринолалії за А. Іпполітовою. Класифікація вроджених розщеплень губи та піднебіння. Етіологія розщеплень губи та піднебіння: спадково зумовлені (моногенні природжені вади розвитку, хромосомні синдроми); незрощення, пов'язані із впливом середовища; незрощення мультифакторної природи. Структура дефекту при уроджених розщелинах губи та піднебіння: порушення харчування; порушення дихання; порушення слуху; порушення взаємодії органів апарату артикуляції; особливості звуковимови. Вплив уроджених розщеплень губи та піднебіння на психофізичний розвиток дитини.

Первинні порушення в структурі мовленнєвого дефекту при ринолалії. Патологічний стан артикуляційного апарату. Порушення дихальної та голосової функції. Особливості формування звуковимови дітей з ринолалією. Вторинні порушення в структурі мовленнєвого дефекту при ринолалії: фонематичні та лексико-граматичні порушення.

Змістовий модуль 14. Дослідження мовленнєвого та психічного розвитку дітей із відкритою ринолалією.

Тема 27. Методика комплексної діагностики стану мовленнєвого та психічного розвитку дітей із відкритою ринолалією.

Підготовчий етап. Клінічний скрінінг. Основний етап. Фонологічний блок: обстеження загальної та дрібної моторики, дрібних рухів та дій, мімічної мускулатури, будови та функцій артикуляційного апарату, артикуляційної моторики та кінетики, дихальної функції, особливостей голосової функції, звуковимови, сформованості звуко-складової структури слова. Обстеження лексичної та граматичної складової мовлення. Дослідження стану фонематичних процесів. Дослідження підсистеми програмування та інтерпретації мовленнєвих актів.

Тема 28. Доопераційна робота при уроджених незрощеннях твердого і м'якого піднебіння.

Огляд сучасних методик корекційно-розвивальної роботи з дітьми із вродженою відкритою ринолалією. Основні принципи логопедичної роботи при відкритій ринолалії. Завдання та зміст логопедичної роботи в доопераційний період: підготовчий та основний періоди доопераційного логопедичного впливу (за А. Іпполітовою). Особливості корекційного впливу при відкритій ринолалії в доопераційний період за І. Єрмаковою. Мета, етапи, основні завдання корекційної роботи.

Змістовий модуль 15. Післяопераційна робота при уроджених незрощеннях твердого і м'якого піднебіння.

Тема 29. Післяопераційна робота при уроджених незрощеннях твердого і м'якого піднебіння.

Зміст логопедичних занять за методикою А. Іпполітової. Вимоги до складання індивідуального плану роботи при корекції ринолалії. Корекція мовлення у дітей та підлітків з уродженими розщелинами піднебіння за методикою І. Єрмакової: створення бази для розвитку мовлення (підготовка піднебінної завіси до зімкнення; попередження дистрофії м'язів глотки, створення передумов для правильної звуковимови; розвиток правильного дихання;

постановка голосних звуків; розвиток фонематичного слуху; виправлення вад звуковимови); розвиток рухливості піднебінної завіси (співи, ковтання, масаж, жувальна гімнастика, вимова голосних звуків); введення нових звуків у мовлення; автоматизація утворених навичок. Корекційна робота з усунення відкритої ринолалії за методикою Г. Соломатіної: загальні підходи та система роботи з розвитку орального праксису, розвитку артикуляційної моторики; формування ритмічної організації мовлення; розвитку кінетичної організації мовлення; розвитку фонематичного сприймання; розвитку мовленнєвого дихання; корекції вимови звуків.

Тема 30. Технологія корекції звуковимови та голосу у дітей із відкритою ринолалією.

Антропофонічні та фонологічні ознаки патологічного звукоутворення при ринолалії. Робота над голосними звуками. Використання звуків-аналогів при корекції звуковимови у дітей з відкритою ринолалією. Прийоми постановки звуків [П],[П'],[Б],[Б']. Особливості патологічної вимови звуків [Т],[Т'],[Д],[Д']. Прийоми постановки звуків [К],[К'],[Г],[Г'], [Ф],[Ф']. Особливості корекції свистячих, шиплячих, сонорних звуків при відкритій ринолалії. Особливості введення звуків в мовлення.

Особливості корекції голосу при ринолалії: прийоми нормалізації тембру голосу; технологія дихальної гімнастики; методика використання вокальних вправ; відновлення рухової функції гортані при захворюваннях голосового апарату та виховання навичок правильного голосоведення.

Змістовий модуль 16. Сучасні підходи до виправлення мовленнєвих розладів у дітей з ринолалією.

Тема 31. Система комплексної корекції мовленнєвого та психічного розвитку дітей із ВНГП.

Сучасні дослідження вітчизняних науковців щодо питань корекції мовленнєвих порушень при ринолалії. Ефективність логопедичного навчання за раннього хірургічного відновлення піднебіння. Комплексна програма забезпечення диференційованої корекції психомовленнєвого розвитку осіб із ВНГП від народження до 18 років за С. Коноплястою: концептуально-стратегічний блок; організаційно-структурний блок; корекційно-технологічний блок; контрольно-оцінювальний блок. Сучасний стан проблеми реабілітації дітей з вродженими вадами розвитку обличчя та щелеп. Терміни та етапи проведення операції. Ефективність ранньої пластики піднебіння.

Тема 32. Закрита та мішана ринолалія.

Визначення, загальна характеристика, етіологія та механізми закритої ринолалії. Форми закритої ринолалії. Мішана ринолалія. Етіологія, патогенез та симптоматика. Особливості подолання закритої та мішаної форм ринолалії.

Змістовий модуль 17. Порушення голосу.

Тема 33. Загальні питання голосоутворення.

Фізіологія голосоутворення. Акустичні властивості голосу: висота, тембр, резонанс. Онтогенетичні показники розвитку голосу. Історичний аспект проблеми патології голосу і способів його виправлення. Сучасний стан проблеми. Розповсюдженість порушень голосу у дітей та підлітків.

Методи дослідження голосового апарата і голосової функції: клінічне обстеження голосового апарату; медичні методи дослідження: ларингоскопія, рентгенографія, електроміографія; дослідження стану акустичних показників голосу; оцінка клініко-функціональних реакцій на дозоване навантаження; дослідження особливостей тонального слуху; логопедичне та психологічне обстеження.

Тема 34. Класифікація порушень голосу у дітей та підлітків.

Функціональні порушення голосу. Причини функціональних порушень голосу. Психогенна афонія. Гіпотонусна та гіпертонусна дисфонії. Спастична дисфонія. Фонастенія. Мутаційна дисфонія: подовжена, передчасна, пізня, вторинна, незавершена, стійкий фальцет. Функціональна афонія. **Органічні порушення голосу.** Причини органічних порушень голосу. Парези та паралічі гортані. Вузлик голосових складок. Гострий та хронічний ларингіт. Однобічна та двобічна хордектомії.

Змістовий модуль 18. Методики корекційної роботи при подоланні порушень голосу.

Тема 35. Методика корекційної роботи при функціональних порушеннях голосу.

Загальні положення корекційної роботи при усуненні порушень голосу. Етапи корекційної роботи при функціональних порушеннях голосу: раціональна психотерапія; постановка діафрагмального дихання та опори дихання; активізація нервово-м'язового апарату гортані спеціальними вправами; постановка голосу на зручній комфортній тональності; голосові вправи зі звуками [М], [Н]. функціональні тренування для розвитку сили, висоти, тембру голосу; закріплення отриманих навиків правильного голосоведіння.

Тема 36. Методика корекційної роботи при органічних порушеннях голосу. Методика корекційної роботи при органічних порушеннях голосу. Відновлення голосової функції при парезах та паралічах гортані. Відновлення голосової функції після видалення гортані. Профілактична робота з запобігання рецидивів голосової патології. Профілактика голосових розладів та гігієна голосу.

Змістовий модуль 19. Поняття про дизартрію.

Тема 37. Основні відомості про етіопатогенетичні механізми дизартрії.

Історичні відомості з проблем дизартрій. Аналіз сучасних теорій про дизартричні порушення та статистичні відомості про їх поширеність. Зв'язок дизартрії з органічним ураженням моторних структур центральної нервової системи. Патогенез, клініко-фізіологічні та психолінгвістичні аспекти дизартрії. Структура мовленнєвого дефекту при дизартрії. Ступені дизартрії. Основні синдроми дизартрії.

Тема 38. Форми дизартрії за клінічною класифікацією.

Сучасні підходи до класифікації дизартрії. Класифікація дизартрії за О. Правдіною. Кіркова дизартрія: місце локалізації мозкового ураження, симптоматика та прояв. Мозочкова дизартрія: місце локалізації мозкового ураження, симптоматика та патогенетичні особливості рухових порушень. Екстрапірамідна дизартрія: місце локалізації мозкового ураження, симптоматика та патогенетичні особливості рухових порушень. Бульбарна дизартрія: місце локалізації мозкового ураження, симптоматика та прояв (порушення артикуляції,

звуківимови). Псевдобульбарна дизартрія: місце локалізації мозкового ураження, симптоматика та прояв (порушення артикуляції, звуківимови).

Змістовий модуль 20. Класифікація дизартрій в залежності від різних критеріїв.

Тема 39. Форми дизартрії на основі клініко-фонетичного аналізу вимовних порушень.

Класифікація дизартрії в залежності від синдромологічного підходу (за І. Панченко). Спастика-паретична форма дизартрії. Спастика-ригідна форма дизартрії. Гиперкінетична форма дизартрії. Атактична форма дизартрії. Змішана форма дизартрії. Класифікація дизартрії в залежності від ступеня розуміння мовлення для оточуючих (за Ж. Тардьє). Суть, прояви, причини і класифікація дизартричних порушень (за М. Шеремет).

Тема 40. Психолого-педагогічна характеристика дітей з дизартрією.

Характеристика загального і мовленнєвого розвитку дітей з дизартричними порушеннями. Особливості психомоторної та мовленнєвої діяльності дітей із дизартрією. Особливості формування мовленнєвих систем, форм і функцій мовленнєвої діяльності на різних етапах дизонтогенезу; функціональні перебудови в артикуляційному механізмі на фоні дизартрії. Психолого-педагогічна характеристика дітей з дизартрією і анатрією. Роль соціальних факторів у розвитку синдрому дизартрії і виникненні вторинних мовленнєвих і немовленнєвих розладів.

Змістовий модуль 21. Обстеження дітей з дизартрією.

Тема 41. Схема та методика проведення обстеження дітей із дизартрією.

Схема і методика збору анамнезу. Характеристика структурно-змістовних моделей обстеження мовлення і немовленнєвих процесів у дітей з дизартрією. Вивчення анамнестичних даних та обстеження стану артикуляційного апарату. Обстеження стану м'язової мускулатури. Обстеження звуківимови та лексико-граматичної сторони мовлення. Обстеження просодичної сторони мовлення. Обстеження фонематичного сприймання. Обстеження читання та письма. Обстеження моторних та сенсорних функцій. Обстеження динамічного праксису. Дослідження просторового праксису. Дослідження конструктивного праксису. Дослідження праксису пози руки. Дослідження психомоторного праксису. Вивчення відчуття ритму.

Тема 42. Аналіз та інтерпретація матеріалів обстеження.

Аналіз і інтерпретація матеріалів обстеження з залученням даних нейрофізіології, нейропсихології, психології, лінгвістики, психолінгвістики. Орієнтація обстеження на з'ясування механізмів порушення мовлення, диференціальну діагностику, формулювання висновків корекційно-методичного характеру.

Аналіз схем і методик обстеження: кінестетичного і кінетичного праксису; загальної моторики, дрібної моторики рук, м'язової моторики, будови і рухів артикуляційного апарату; вимовного рівня мовлення (звуківимови, голосоутворюючої і дихальної функцій як бази для реалізації інтонаційних компонентів і утворення звуків у мовленнєвому акті, ритмоінтонаційної сфери, звукоскладового структурування слів); фонематичного слуху; навичок фонемного аналізу і синтезу слів; лексико-семантичної і граматичної сторін

мовлення; зв'язного (усного і писемного) мовлення: навичок письма і читання; оптико-просторової орієнтації; сприйняття, уваги, пам'яті, розумово-логічних процесів; емоційно-вольової сфери.

Змістовий модуль 22. Основні напрями комплексної реабілітації дітей та підлітків із дизартрією.

Тема 43. Основні напрями корекційно-педагогічного впливу при дизартрії.

Основні напрями комплексної реабілітації дітей та підлітків із дизартрією. Принципи корекційно-педагогічного впливу при дизартрії. Організація і зміст роботи, що забезпечує умови формування правильної звуковимови у дітей з дизартрією (медикаментозне і фізіотерапевтичне лікування; лікувальна фізкультура; логоритміка; загальний, спеціальний та логопедичний масаж, пасивна і активна гімнастика артикуляційного апарату; аромо-і фітотерапія). Виховання бажання і потреби правильного мовлення і впевненості в необхідності і ефективності логокорекційної роботи.

Основні напрями логопедичної роботи при корекції дизартричних порушень мовлення у дітей дошкільного віку. Спеціальна корекційна робота із молодшими школярами із дизартрією. Спеціальна корекційна робота із підлітками з дизартрією.

Тема 44. Логопедичні технології при корекції дизартрії.

Вправи для усунення гіперсалівації та послаблення гіперкінезів. Нормалізація м'язового тону за допомогою масажу. Особливості використання вправ для розвитку дихання при дизартрії. Вправи спрямовані на розвиток артикуляційної моторики. Методика розвитку рухів в суглобах. Вправи для розвитку ручної вмілості та тонкої моторики пальців рук у дошкільників з використанням ігрових прийомів. Ритмізація загальної та дрібної моторики у молодших школярів з дизартрією. Активізація невербальних способів спілкування. Міогімнастика. Сенсорне виховання дітей з дизартрією. Розвиток інтонаційної виразності мовлення. Розвиток звуковимови, словника і граматичного ладу мовлення.

Змістовий модуль 23. Система корекційної-педагогічної роботи з дітьми-дизартриками дошкільного віку.

Тема 45. Мовленнєва терапія при різних формах дизартрії.

Мовленнєва терапія при різних формах дизартрії: логопедична робота при бульбарній дизартрії; мовленнєва терапія при псевдобульбарній формі дизартрії; особливості корекції при екстрапірамідній формі дизартрії; становлення мовлення при мозочковій дизартрії; логопедичні заходи при коркових дизартріях: при кінестетичній постцентральної коркової дизартрії; при кінетичній премоторній коркової дизартрії. Попередження і подолання труднощів формування навичок письма у дітей з дизартрією.

Тема 46. Система корекційної педагогічної роботи при псевдобульбарній дизартрії.

Подолання порушень мовленнєвого і моторного розвитку у дітей з дизартрією. Розвиток рухової сфери (розвиток загальної моторики, дрібної моторики рук, мімічної моторики; артикуляційна робота). Корекція, формування і розвиток дихальної, голосоутворюючої і артикуляційної функцій: розвиток

загального і мовленнєвого дихання; подолання порушень голосоутворення; формування ритмоінтонаційного і звуковимовного рівнів мовлення. Система логопедичної роботи з виховання фонематичних процесів. Формування просодичної сторони мовлення, в залежності від віку дитини. Корекція звуковимови при дизартрії з використанням постановочних зондів. Методика логопедичної роботи при дизартрії (за О. Правдіною). Психологічна корекційна робота при дизартрії у дітей та підлітків.

Змістовий модуль 24. Стерта дизартрія як прояв мінімальної мозкової дисфункції у дітей.

Тема 47. Основні прояви та діагностика стертої дизартрії.

Характеристика дефекту при стертій дизартрії. Особливості фонетико-фонематичних порушень у дошкільників із стертою дизартрією. Особливості лексико-граматичного рівня мовлення у дошкільників із стертою дизартрією. Специфіка обстеження дітей зі стертою дизартрією.

Тема 48. Особливості корекційної роботи при стертій дизартрії.

Особливості логопедичної роботи при стертій дизартрії. Методика подолання фонетичних порушень при стертій дизартрії. Методика подолання фонематичних порушень при стертій дизартрії. Особливості розвитку лексико-граматичного рівня мовлення у дошкільників зі стертою дизартрією.

Змістовий модуль 25. Порушення темпо-ритмічної складової мовлення несудомного характеру.

Тема 49. Характеристика порушень темпу та ритму мовлення у дітей.

Короткі відомості про виникнення порушень темпу і ритму мовлення у дітей. Характеристика темпу і ритму мовлення у дітей та їх порушення. Причини, прояви, механізм, структура дефекту при брадилалії. Класифікація різновидів тахілалій. Мовленнєва і не мовленнєва симптоматика при баттаризмі і полтерн. Характеристика переривчастого темпу мовлення. Запинки несудомного характеру – фізіологічні ітерації.

Тема 50. Корекція порушень темпо-ритмічної складової мовлення несудомного характеру.

Комплексний лікувально-педагогічний вплив на осіб із порушеннями темпу мовлення. Зміст комплексного обстеження дітей із порушеннями темпу мовлення. Основні принципи комплексного лікувально-педагогічного впливу на осіб із порушеннями темпу мовлення. Система лікувально-педагогічної комплексної роботи з усунення порушень темпо-ритмічної сторони мовлення. Корекційно-педагогічна робота з усунення брадилалії. Розділи та зміст методик логопедичної роботи з усунення тахілалії та її різновидів.

Змістовий модуль 26. Порушення темпо-ритмічної складової мовлення судомного характеру.

Тема 51. Симптокомплекс заїкання.

Визначення, загальна характеристика, симптоматика заїкання. Механізми, прояви заїкання. Типи судомної активності м'язів мовленнєвого апарату, їх локалізація. Судоми в сфері дихального механізму, голосового апарату, в області артикуляторних механізмів. Ступінь прояву судомної активності м'язів мовленнєвого апарату. Характеристика мовленнєвого дихання при заїканні.

Вегетативні реакції заїкуватих у процесі мовлення. Супутні рухи при мовленні. Мовленнєві виверти, емболофразії.

Тема 52. Етіологія та патогенез заїкання

Причини виникнення заїкання. Психічні травми. Фізична травма мозку і заїкання. Інфекційні та інші захворювання. Спадковість. Наслідування. Історичне заїкання. Заїкання на тлі органічного ураження нервової системи. Невідомі причини. Екзогенні та ендогенні причини виникнення заїкання. Диференціація причин виникнення заїкання на «грунтовні» та «поштовхи». Біологічні і соціальні фактори ризику в розвитку заїкуватості. Роль спадковості, середовища, виховання.

Змістовий модуль 27. Патогенетичні механізми та психолого-педагогічна характеристика осіб із заїканням.

Тема 53. Патогенетичні механізми заїкання.

Заїкання як системний мовленнєво-руховий невроз. Патогенез як наслідок, сукупність послідовних процесів, що визначають механізми виникнення та перебігу заїкання. Патогенез – взаємопов'язані процеси, що відбуваються в організмі заїкуватого після дії етіологічного фактора: зміна особистості, емоційні реакції, рухомі механізми, вплив різних умов. Стадії розвитку. Визначення тяжкості заїкання. Умови, які змінюють захворювання. Фізіологічний та психофізіологічний аспекти заїкування. Логофобії. Неврологічний та нейропсихологічний аспект заїкування.

Тема 54. Психолого-педагогічна та клінічна характеристика осіб із мовленнєвою патологією.

Визначення невротичної форми заїкуватості, її характеристика. Роль біологічних і психологічних факторів в етіопатогенезі невротичної форми заїкання. Особливості анамнезу, що стосується моторного й мовленнєвого розвитку дитини з різними формами заїкання. Особливості динаміки невротичної форми заїкання. Психолого-педагогічна характеристика дітей з невротичною формою заїкання.

Визначення неврозоподібної форми заїкуватості, її характеристика. Значення біологічного фактора в розвитку неврозоподібної форми заїкання. Особливості анамнезу, що стосується моторного й мовленнєвого розвитку дитини з неврозоподібною формою заїкання. Особливості динаміки неврозоподібної форми заїкання. Психолого-педагогічна характеристика дітей з неврозоподібною формою заїкання.

Змістовий модуль 28. Сучасний комплексний лікувально-педагогічний підхід до виявлення та подолання заїкання.

Тема 55. Клінічне та психолого-педагогічне обстеження заїкуватих.

Загальні та специфічні принципи обстеження дітей із заїканням. Особливості збирання анамнестичних даних. Обстеження мовлення і моторики. Вивчення особистісних особливостей заїкуватого. Анкетні дані та анамнез. Наявність мовленнєвих, нервово-психічних і хронічних захворювань у батьків і родичів до народження дитини. Перебіг вагітності, пологів, ранній постнатальний розвиток дитини; перенесені захворювання; мовленнєвий розвиток дитини. Логопедичне обстеження. Психологічні особливості дитини. Стан слухової функції, зорового сприймання, просторового праксису, моторної сфери. Анатомічна будова

периферичного відділу апарату артикуляції. Стан звуковимови, дихальної та голосової функції, просодичних компонентів мовлення, фонематичних функцій, лексики, граматичного ладу мовлення, зв'язного мовлення.

Тема 56. Сучасний комплексний лікувально-педагогічний підхід до подолання заїкування.

Короткі історичні відомості про засоби подолання заїкання. Терапевтичні засоби. Хірургічний метод. Психотерапевтичний вплив. Завдання та форми лікувально-оздоровчої роботи: лікувальні обставини; режим дня і раціонального харчування; загартувальні процедури; лікувальна фізкультура й ритміка; медикаментозне лікування; психотерапія. Завдання та форми корекційно-виховної (логопедичної) роботи: завдання виховання навичок вільного, правильного мовлення; повільний темп загальних рухів дитини; мовленнєве дихання; завдання виховання гармонійно розвинутої особистості; форми логопедичної роботи; логопедичні заняття; організація самостійної роботи дитини; використання в логопедичній роботі допомоги різних спеціалістів; консультативно-методична робота з батьками і педагогами дитини.

Змістовий модуль 29. Системи комплексних реабілітаційних психолого-педагогічних впливів при заїканні дітей.

Тема 57. Комплексні системи реабілітації заїкання у дітей.

Система мовленнєвих вправ, що ускладнюються залежно від ступеня самостійності мовлення дітей із заїканням (Н. Власова, О. Рау). Модернізація і одночасне використання різних прийомів логопедичної роботи з дітьми із заїканням: підготовчі вправи на техніку мовлення: дихальні, голосові, артикуляційні. Мовленнєві вправи з корекції заїкання з поступовим ускладненням компонентів мовлення (В. Селіверстов). Основні завдання системи корекційного впливу: розвиток загальної, дрібної і артикуляційної моторики, фонаційного дихання, інтонаційної сторони мовлення, розвиток і уточнення словника та граматичних конструкцій, розвиток діалогічного мовлення (Л. Кропівіна).

Тема 58. Сучасні системи корекційної роботи при заїканні у дошкільників та молодших школярів.

Система корекційної роботи в процесі ручної діяльності при переході від ситуативного мовлення до контекстного (Н. Чевельова). Система послідовних мовленнєвих вправ, що ускладнюються, в процесі проходження різних розділів програми (С. Миронова). Система розвитку мовленнєвої активності та основних компонентів мовлення у процесі роботи над темпом і плавністю при тісному взаємозв'язку мовленнєвого матеріалу зі змістом програми з рідної мови (А. Ястребова).

Змістовий модуль 30. Системи комплексних реабілітаційних психолого-педагогічних впливів при заїканні підлітків та дорослих.

Тема 59. Комплексні системи реабілітації заїкуватих підлітків та дорослих.

Система усунення заїкання в умовах медичного стаціонару – спеціальний початковий і заключний інструктаж, максимальне обмеження мовлення (до 14 днів), активна перебудова мовленнєвих навичок, випускна конференція (Методика С. Ляпідевського). Комплексна система лікування заїкання – перебудова патологічних мовленнєвих навичок і порушень стосунків особистості,

медикаментозне лікування, раціональна психотерапія, диспансеризація і санаторно-курортне лікування (В. Шкловський). Система реабілітації, що передбачає тісну взаємодію трьох основних напрямів: психотерапевтичного, логопедичного, психологічного та проводиться на фоні загальнооздоровчого лікування за допомогою лікарських препаратів, лікувальної фізкультури, фізіотерапії (М. Буянов, Г. Драпкін, Є. Богданова, Н. Жихарева). Особливості логопедичного та психологічного напрямку корекції заїкання.

Тема 60. Методики корекції заїкання у дорослих осіб.

Методика корекції заїкання з використанням активної логопсихотерапії при відновленні мовлення дорослих заїкуватих (Ю. Некрасова). Корекційна робота в руслі методики Л. Арутюнян: логопедична робота, спрямована на усунення мовленнєвих судом; психотерапія, спрямована на редукцію почуття тривоги у зв'язку з актом мовлення; психологічна робота, спрямована на усвідомлення свого стану та впевненості у реальній можливості одужання. Послідовне ускладнення мовленнєвих завдань при інтенсивному використанні дихальних, голосових, артикуляційних вправ і сугестивних форм психотерапії (імперативне переконання в стані бадьорості, аутотренінг, самопереконання, гіпноз) (І. Абелева, Л. Голубєва, А. Євгенова, Н. Сініцина, М. Смирнова). Подолання заїкання з врахуванням нозологічної характеристики різних хворих, медикаментозного, психотерапевтичного, логопедичного та логоритмічного впливу (Н. Асатіани, В. Козаков, Л. Белякова).

Змістовий модуль 31. Корекційні техніки з подолання заїкання.

Тема 61. Логопедичні техніки формування плавного мовлення у дітей, підлітків та дорослих із заїканням.

Використання ігрової діяльності в корекції заїкування. Усунення заїкання у дошкільників у грі за методикою І. Вигодської, Є. Пеллінгер, Л. Успенської. Система корекційних ігор за Г. Волковою. Виправлення заїкання у дітей 3-7 років шляхом використання спеціальних ігор за методикою В. Рождественської та А. Павлової.

Гальмування патологічних мовленнєво-рухових стереотипів. Регуляція емоційного стану. Розвиток координації та ритмізації рухів. Формування мовленнєвого дихання. Формування навичок раціональної голосоподачі та голосоведіння. Розвиток просодичної сторони мовлення. Розвиток планувальної функції мовлення. Інструментальні методи впливу. Виховання особистості осіб із заїканням. Метод ступеневої підключення прийомів в лікуванні дорослих заїкуватих і школярів.

Тема 62. Мультимедійні та медикаментозні комплекси, що спрямовані на подолання заїкання.

Інструментальні методи впливу. Технічні засоби навчання в логопедичній роботі з особами із заїканням. Спосіб відновлення мовлення при заїканні на основі принципу референтної біоадаптації. Пристрій для коригування мовлення при заїканні. Пристрої для корекції заїкання: «Легка мова», VoiceAmp, 601StutterStop, SmallTalk, «Монолог».

Комп'ютерні програми для корекції заїкання: Програмний комплекс «Живий звук». Корекція заїкання лікувальною програмою BreathMaker. Використання комп'ютерної програми «Демосфен» для усунення заїкання. Комп'ютерна

технологія «Cafet» або дихання проти заїкання. Використання в логопедичній роботі з корекції заїкання програми «Zaikanie.NET».

Методи традиційної та нетрадиційної медицини у системі подолання заїкання. Альтернативні фізіотерапевтичні методики подолання заїкання. Нетрадиційні методики подолання заїкання. Лікування заїкання відварами і настоями. Точковий масаж при заїканні.

Змістовий модуль 32. Специфіка нормалізації дихання та мовлення у заїкуватих осіб та система логопедичної роботи.

Тема 63. Методики нормалізації дихання при заїканні.

О. Стрельнікова. Методика дихальної гімнастики. Лікувальний вплив дихальної гімнастики О. Стрельнікової. Методика дихальної гімнастики: час та місце проведення занять, принципи дихання, послідовність та кількість вправ, фізкультхвилинки, особливості виконання вправ. Вправи основного комплексу. Вправи допоміжного комплексу. Вплив дихальної гімнастики на заїкаючих. Комплекс вправ для дітей із заїканням. Основні правила виконання дихальної гімнастики.

К. Бутейко. Метод вольової ліквідації глибокого дихання, розроблений К. Бутейко. Основи практичного освоєння механізму дихання за Бутейко. Комплекс підготовчих вправ для учнів методу ВЛГД. Техніка створення умов для входження в метод ВЛГД. Тибетський рецепт довголіття. Техніка виконання деяких вправ для приведення змісту вуглекислого газу в організмі до норми. Комплекс вправ після виходу з методу про розслабленні. Засвоєння методики дихання за Бутейко.

Тема 64. Організація логопедичної допомоги особам із заїканням.

Дидактичні основи логопедичних занять з дітьми, що заїкаються. Основні завдання навчання дітей із заїканням в спеціальних дошкільних закладах. Дидактичні основи дитячої логопедії. Індивідуальний підхід, організація обстеження та динамічне спостереження за дитиною, що заїкається. Етапи розвитку навичок користування самостійним мовленням без заїкання в умовах спеціального дошкільного закладу. Систематичність, послідовність, свідомість, активність, наочність та технічні засоби навчання. Ефективність подолання заїкання. Основні принципи усунення заїкання в процесі навчання. Періоди формування мовлення в школярів із заїканням. Організація роботи з усунення заїкання в умовах спеціальної школи. Організація логопедичної допомоги особам із заїканням в Україні. Схема логопедичної роботи з дітьми в амбулаторних умовах. Схема логопедичної роботи з дітьми в стаціонарних умовах. Робота логопеда з родиною дитини, яка заїкається.

Змістовий модуль № 33. Загальний недорозвиток мовлення як системне мовленнєве порушення.

Тема 65. Симптоматика загального недорозвитку мовлення.

Загальний недорозвиток мовлення як системне мовленнєве порушення. Медичний, психологічний, психолінгвістичний аспекти проблеми загального недорозвитку мовлення. Причини виникнення загального недорозвитку мовлення: перинатальна енцефалопатія (гіпоксична, травматична, білірубінова); резидуально-органічне ураження мозку. Види загального недорозвитку мовлення (за О. Мастюковою).

Специфічні відхилення в формуванні всіх компонентів мовленнєвої системи при ЗНМ: фонетико-фонематичної; лексичної; граматичної; зв'язного мовлення. Особливості немовленнєвих функцій у дітей.

Тема 66. Рівні загального недорозвитку мовлення.

Періодизація загального недорозвитку мовлення (за Р. Левіною). Стан імпресивного та експресивного мовлення у дітей із першим рівнем недорозвитку мовлення. Стан імпресивного та експресивного мовлення у дітей із другим рівнем недорозвитку мовлення. Характеристика імпресивного та експресивного мовлення дітей із третім рівнем розвитку мовлення. Психолого-педагогічна характеристика дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.

Змістовий модуль № 34. Логопедична робота при загальному недорозвитку мовлення.

Тема 67. Діагностика загального недорозвитку мовлення.

Організація та етапи діагностичного обстеження дітей із ЗНМ. Збір анамнестичних даних. Спостереження за дітьми із загальним недорозвитком мовлення у процесі ігрової та навчальної діяльності. Обстеження немовленнєвої сфери дітей із загальним недорозвитком мовлення. Обстеження мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення. Зміст та методики обстеження лексичної сторони мовлення дітей. Зміст та методики обстеження граматичної сторони мовлення дітей. Обстеження зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення. Обстеження фонологічної сторони мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення. Діагностичні критерії для визначення рівня загального недорозвитку мовлення. Формулювання висновку логопедичного обстеження.

Тема 68. Зміст та методика логопедичної роботи при загальному недорозвитку мовлення.

Основні принципи корекційної роботи при ЗНМ (С. Шаховська). Основні напрями корекційної роботи при ЗНМ (Т. Філічева, Г. Чіркiна). Логопедична робота з дітьми першого-другого рівнів мовленнєвого розвитку: розвиток розуміння мовлення; розвиток фонематичного слуху; однослівні речення; формування словникового запасу; формування граматичного рівня мовлення. Логопедична робота з дітьми третього рівня мовленнєвого розвитку: формування звукового рівня мовлення, формування словникового запасу; формування граматичного рівня мовлення, формування зв'язного мовлення. Підготовка дітей із загальним недорозвитком мовлення до школи (попередження труднощів в оволодінні письмом та читанням, пропедевтика шкільної неуспішності з предметів мовного циклу). Особливості логопедичної роботи з дітьми із загальним недорозвитком мовлення шкільного віку.

Змістовий модуль № 35. Загальні відомості про алалію.

Тема 69. Сучасні класифікації алалії.

Визначення алалії. Причини, локалізація, механізм порушення при алалії. Історія розвитку вчення про алалію. Різні підходи до класифікації алалії. Психологічна класифікація алалії за Р. Левіною. Лінгвістична класифікація за В. Орфінською. Психолінгвістична класифікація за Є. Соботович. Недорозвиток фонематичної системи мовлення та словника. Недорозвиток граматичної системи мови.

Тема 70. Обстеження дітей з алалією.

Зміст та методика логопедичного обстеження дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з порушенням мовленнєвого розвитку. Основні принципи обстеження. Прийоми обстеження. Аналіз анамнестичних і катамнестичних відомостей про дітей із недорозвитком мовлення. Форми і матеріал обстеження. Експрес-діагностика. Проблема діагностики та прогнозу при сенсорній алалії.

Змістовий модуль № 36. Загальна характеристика моторної алалії.

Тема 71. Моторна алалія.

Визначення моторної (експресивної) алалії. Етіологія експресивної алалії. Характер ушкодження мовленнєвого апарату. Механізм експресивної алалії. Симптоматика алалії: немовленнєві, мовленнєві порушення. Класифікація. Вплив недорозвитку мовлення на загальний розвиток та діяльність дитини. Динаміка розвитку функцій і засобів мовлення при алалії.

Тема 72. Логопедична робота при моторній алалії.

Стан мовлення дітей з різними рівнями мовного недорозвитку. Основні напрями логопедичної корекції на різних рівнях недорозвитку мовлення. Основні методичні принципи організації логопедичної роботи з моторними алаліками. Етапи логопедичної роботи при моторній алалії. Концентрична система розподілу матеріалу. Логопедична робота з немовленнєвими дітьми. Задачі, зміст та методика логопедичної роботи з подолання первинних порушень мовленнєвого розвитку. Формування різних аспектів комунікації на основі предметно-практичної діяльності. Використання знаково-символічної діяльності під час формування мовлення. Формування лексичної системності, граматичних узагальнень і протиставлень. Активізація мовленнєвої діяльності в різних ситуаціях спілкування. Ефективність корекційного впливу при моторній алалії.

Змістовий модуль № 37. Загальна характеристика сенсорної алалії.

Тема 73. Сенсорна алалія.

Визначення сенсорної алалії. Симптоматика порушення. Причини та механізм порушення мовлення при сенсорній алалії. Психолого-педагогічна характеристика дітей із сенсорною алалією. Особливості акустичної уваги, сприйняття і вищого акустичного аналізу і синтезу при сенсорній алалії. Специфіка імпресивного та експресивного мовлення при сенсорній алалії. Тональний слух при сенсорній алалії. Специфіка акустико-гностичних і акустико-мнестичних процесів при сенсорній алалії.

Тема 74. Логопедична робота при сенсорній алалії.

Формування довільної уваги, фонематичного сприймання при сенсорній алалії. Розвиток акустичних диференціацій звуків немовленнєвого та мовленнєвого характеру. Реалізація комплексного підходу в корекційно-логопедичній роботі. Види мовленнєвої роботи при сенсорній алалії. Напрями корекційно-логопедичного впливу при сенсорній алалії. Застосування різних додаткових засобів корекції для формування системи значень. Послідовність логопедичного впливу при сенсорній алалії. Розвиток імпресивного та експресивного мовлення.

Змістовий модуль № 38. Загальні відомості про афазії.

Тема 75. Сучасні класифікації афазії.

Розвиток афазіології. Афазія як системне порушення мовленнєвої діяльності. Причини, локалізація, механізм порушення. Комплекс взаємопов'язаних мовленнєвих (порушення в лексичній, граматичній, фонетичній системі мовлення) і немовленнєвих (апраксії, агнозії) порушень. Порушення комунікативної функції мовлення при органічних ураженнях кори головного мозку. Класифікація афазій за різними принципами (етіологічним, патогенетичним, клінічним, психолінгвістичним). Комплексні афазії. Афазії у поліглотів та при амбидекстрії.

Тема 76. Комплексне обстеження хворих на афазію.

Значення комплексного обстеження хворих на афазію. Зміст, структура, принципи, методи та прийоми обстеження хворих на афазію. Обстеження порушених зовнішніх коркових функцій. Дослідження немовленнєвих функцій: акустичний та оптичний гнозис; оральний, просторовий та динамічний праксис; сукцесивні та симультанні синтези. Обстеження мовлення: вивчення імпресивного мовлення (розуміння діалогічного, монологічного мовлення, окремих фраз, слів); перевірка експресивного мовлення (діалогічне, монологічне мовлення, відтворення автоматизованих словесних рядів, називання предметів); повторення – відображене мовлення – зв'язного тексту, фраз, слів, звуків, читання (тексту, фраз, слів), письмо, лічба.

Змістовий модуль № 39. Форми сенсорної та моторної афазії.

Тема 77. Акустико-гностична та акустико-мнестична форми сенсорної афазії: симптомокомплекс та особливості логопедичної роботи.

Порушення фонематичного слуху при афазії. Прояви слухової дискінезії, логореї, експресивного аграматизму в усному та писемному мовленні. Прояв мнестичних труднощів у хворих акустико-гностичною формою афазії. Клінічна картина хворого на акустико-гностичну форму афазії. Принципи та зміст корекційної роботи при сенсорних формах афазії. Відновлення фонематичного слуху при акустико-гностичній афазії. Прийоми відновлення слухомовленнєвої пам'яті. Подолання слухової дискінезії та експресивного аграматизму в усному та писемному мовленні. Етапи відновлювальної роботи при акустико-гностичній афазії. Результати відновлювального навчання.

Етіопатогенез, симптоматика основних проявів акустико-мнестичної форми сенсорної афазії. Структура мовленнєвого дефекту. Прояви мнестичних порушень при сенсорній афазії. Мнестично-інтелектуальний статус. Клінічна картина хворого на акустико-мнестичну форму афазії. Відновлення зорового гнозису при акустико-мнестичній афазії. Прийоми відновлення слухомовленнєвої пам'яті. Подолання слухової дискінезії та експресивного аграматизму в усному та писемному мовленні. Етапи відновлювальної роботи при акустико-мнестичній афазії. Результати відновлювального навчання.

Тема 78. Еферентна та аферентна моторні афазії.

Причини, механізми та симптоматика еферентної моторної афазії. Характеристика різних варіантів еферентної моторної афазії. Прояви аграфії, алексії та імпресивного аграматизму при еферентній моторній афазії. Клінічна картина хворого на афазію. Методика подолання аграфії, алексії, акалькулії та

вторинних порушень при еферентній моторній афазії. Етапи відновлювальної роботи при еферентній моторній афазії. Методика подолання кінетичної апраксії на ранньому та резидуальному етапі відновлення. Подолання аграфії, алексії, імпресивного аграматизму при еферентній моторній афазії. Етапи відновлювальної роботи при еферентній моторній афазії. Результати відновлювального навчання.

Причини, механізми та симптоматика аферентної моторної афазії. Прояви кінестетичної апраксії артикуляційного апарату. Клінічна картина хворого на аферентну моторну афазію. Принципи та зміст корекційної роботи при моторних формах афазії. Прийоми та шляхи подолання кінестетичної апраксії артикуляційного апарату на ранньому етапі відновлення. Прийоми та шляхи подолання кінестетичної апраксії артикуляційного апарату на резидуальному етапі відновлення. Результати відновлювального навчання.

Змістовий модуль № 40. Семантична та динамічна афазії.

Тема 79. Динамічна моторна афазія: симптокомплекс та особливості логопедичної роботи.

Причини, механізми та симптоматика динамічної моторної афазії. Порушення планування та програмування усного та писемного висловлювання при динамічній афазії. Клінічна характеристика хворого на динамічну форму афазії. Методика подолання: мовленнєвої аспонтанності, інактивності хворого. Відновлення планування та програмування розвиненого усного та писемного висловлювання. Подолання ехололії при динамічній афазії. Етапи відновлювальної логопедичної роботи при динамічній афазії. Результати відновлювального навчання.

Тема 80. Семантична афазія: симптокомплекс та особливості логопедичної роботи.

Прояви імпресивного аграматизму, амнестичних труднощів, порушень оптико-просторового та симультанного гнозису, обмеженість словника. Прояви зорових труднощів у хворих на семантичну афазію. Комплексні порушення при семантичній формі афазії. Клінічна картина хворого на семантичну афазію. Подолання імпресивного аграматизму, мовленнєво-мисленнєвої діяльності. Прийоми подолання обмеженості словника, порушень розуміння прислів'їв. Етапи відновлювальної роботи при семантичній афазії. Результати відновлювального навчання.

Змістовий модуль № 41. Загальна характеристика порушень писемного мовлення.

Тема 81. Класифікація дисграфій.

Психофізіологічні механізми процесу письма. Мозкова організація процесу письма. Операції процесу письма. Передумови формування навичок письма. Причини порушень писемного мовлення. Симптоматика дисграфії. Типи патологічних помилок та їх механізми. Класифікація дисграфій з урахуванням порушених аналізаторів (М. Хватцев, О. Токарева). Класифікація дисграфій на основі несформованості певних операцій процесу письма. Класифікація дисграфій з урахуванням порушених психічних функцій.

Тема 82. Класифікація дислексій та етіологія порушень читання.

Психофізіологічні механізми процесу читання. Операції процесу читання. Ступені становлення навичок читання у дітей (за Т. Єгоровим). Відмінності процесів письма та читання. Причини дислексії. Симптоматика дислексії. Механізми дислексії. Дислексія та порушення зорово-просторових функцій. Дислексія та порушення когнітивних функцій. Дислексія та порушення усного мовлення. Критерії класифікації дислексій. Оптична дислексія. Мнестична дислексія. Фонематична дислексія. Семантична дислексія. Граматична дислексія. Тактильна дислексія. Особливості прояву порушень письма та читання у разі різних мовленнєвих патологій.

Змістовий модуль № 42. Корекція та профілактика порушень писемного мовлення

Тема 83. Методика логопедичної роботи з подолання порушень писемного мовлення.

Обстеження дітей з порушеннями письма та читання. Логопедична робота з подолання фонетичних помилок. Розвиток зорово-просторового сприймання та уявлень, прийоми розвитку зорового та буквеного гнозису, зорово-моторної координації, прийоми розвитку зорової пам'яті та уваги, прийоми формування зорового аналізу та синтезу. Логопедична робота з подолання лексико-граматичних помилок. Логопедична робота при порушеннях читання.

Тема 84. Профілактика порушень писемного мовлення.

Характеристика факторів ризику щодо виникнення дислексії та дисграфії у дошкільників. Раннє виявлення схильності до дисграфічних та дислексичних порушень. Напрями спеціальної роботи з попередження у дітей труднощів засвоєння грамоти.

3. Рекомендована література

Базова

1. Барищук Г. С. Мова наших дітей. Виправлення порушень звуковимови у дітей. - Терн.: Богдан, 2004. – 63 с.
2. Гінжелюк О. В., Дідусенко О.В, Федорович Л.О. Конспекти логопедичних занять із навчання правильної вимови звуків [р], [р`] дітей дошк. Віку. - Запоріжжя: Ліпс, 2008. – 152 с.
3. Дорошенко С. О. та ін. Конспекти логопедичних занять із навчання правильної вимови звуків [л], [л`] дітей дошк. Віку. Зап.: Ліпс, 2008. – 152 с.
4. Іванюк Я. Ю., Пістряк А.Л., Федорович Л.О. Конспекти логопедичних занять із навчання правильної вимови звуків [т], [т`], [д], [д`], [н], [н`] дітей дошк. Віку. - Запоріжжя: Ліпс, 2009. – 239 с.
5. Конопляста С. Ю. Ринолалія від А до Я: [монографія] / С. Ю. Конопляста; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова, Ін-т корекц. педагогіки і психології. – Київ: Книга-плюс, 2015. – 312 с.
6. Логопедія / Под ред. Л. С. Волковой. - М.: Владос, 2009. – 703 с.
7. Логопедія: підручник / За ред. М. К. Шеремет. - К.: Видавничій Дім «Слово», 2015. – 776 с.

8. Лынская М. И. Формирование речевой деятельности у неговорящих детей с использованием инновационных технологий. - М.: Владос, 2015. – 128 с.
9. Мазанова Е.В. Коррекция оптической дисграфии: конспекты занятий для логопедов. - М.: Гном и Д, 2007. – 128 с.
10. Малярчук А. Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків: у 2-х ч. - К.: ЛТД, 2005. – 450 с.
11. Орлова О. С. Нарушения голоса у детей / О. С. Орлова. – М.: АСТ: Астрель: Транзиткнига, 2005 – 125 с.
12. Пасічник Н. А. Логопедичні вправи та завдання. - К.: Ред. загальнопедагог. газет, 2014. – 128 с.
13. Ревуцька О. В. Вибрані питання логопедії: навчальний посібник. - Бердянськ : ФОП Ткачук О.В, 2014. – 288 с.
14. Руденко В. И. Логопедия: практ. пособие для ст-тов, логопедов и родителей. - Р.-Д.: Феникс, 2006. – 288 с.
15. Савченко М. А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. - Тернопіль : Навч. книга - Богдан, 2011. – 160 с.
16. Соботович Є. Ф. Вибрані праці з логопедії. - К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 2015. – 308 с.
17. Ханьшева Г. В. Практикум по логопедии: коррекция звукопроизношения. - Р.-Д.: Феникс, 2005. – 93 с.
18. Хрестоматія з логопедії: Історичні аспекти. Дислалія. Дизартрія. Ринолалія: навч. посіб. / ред.: М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. – К.: КНТ, 2008. – 380 с.
19. Шеремет М. К., О. В. Ревуцька. Логопедія: корекційна робота при дислалії. - Київ, 2009. – 224 с.
20. Шеремет М. К. Логопедія (корекційна робота при дислалії) : навч. посіб. / М. К. Шеремет, О. В.Ревуцька; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2009. – 160 с.

Допоміжна

1. Берник Т. До проблеми історії вивчення логопедичної допомоги дітям України. // Дефектологія. – 2003. – №2. – С. 52-56.
2. Богач Л. Логовертеброневрологічний підхід до вивчення причин і механізмів виникнення та розвитку мовних розладів у дітей. // Дефектологія. – 1998. – № 4. – С.11-14.
3. Бондар В., Тарасун В., Соботович Є. Попередження труднощів у навчанні. // Дошкільне виховання. –1996. – № 9.
4. Борова В., Якимчук Р. Вчимо правильної вимови. // Дошкільне виховання. – 1996. – № 5. –с. 14.
5. Боровік І. Артикуляційні вправи – корисні та цікаві. //Дошкільне виховання. – 2001. – №1. –С.12-13.
6. Визель, Т.Г. Основы нейропсихологии / Т. Г. Визель. – М.: Астрель, 2005.
7. Гінжелюк О.В., Дідусенко О.В., Федорович Л.О. Конспекти логопедичних занять із навчання правильної вимови звуків [р], [р'] у дітей дошкільного віку. – Запоріжжя: ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2008. – 152 с.

8. Давидович Л. Правильно ли говорит Ваш воспитанник (Возможные отклонения в речевом развитии детей) //Дошкольное воспитание. – 1998. – №8. – С.56-60.
9. Дзюбинина-Мельник Н. Культура української мови. Правильна вимова слів. // Дошкільне виховання. –1996. – № 2. – с. 12.
10. Дьоміна І. З історії створення першої в Україні школи для дітей з важкими розладами мовлення. // Дефектологія. – 1999. – №4. – С. 53-56.
11. Єлісовенко Ю. Корекція неорганічних вад мовлення. // Дефектологія. – 2001. – №2. – С.41-44
12. Жукова Н.С. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников / Н.С. Жукова, Е.М. Мастюкова, Т.Б. Филичева. – М.: Просвещение, 1990.
13. Ковшиков, В. А. Экспрессивная алалия / В. А. Ковшиков – М.: Институт общегуманитарных исследований, 2001.
14. Логопедия. Методическое наследие: Пособие для логопедов и студ. дефектол. фак. пед. вузов: / Под ред. Л.С. Волковой: В 5 кн. – М.: Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2007. – Кн. III: Системные нарушения речи: Алалия. Афазия. – 311 с. – (Библиотека учителя- дефектолога).
15. Логопедия. Методическое наследие: пособие для логопедов и студ. дефектол. фак. пед. вузов в 5 кн.: кн. V: Фонетико-фонематическое и общее недоразвитие речи: Нарушения речи у детей с сенсорной и интеллектуальной недостаточностью / под ред. Л. С. Волковой. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003.
16. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовних недоліків. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 1999. – 432 с.
17. Методы обследования речи детей/Под общей редакцией профессора Г.В.Чиркиной. – М.: АРКТИ, 2005. – 240 с.
18. Микляева Н.В. Диагностика языковой способности у детей дошкольного возраста. Логопедическое обследование: метод.пособие /Н.В. Микляева. – М.: Айрис-пресс, 2007. – 96с.
19. Орлова О.С. Нарушения голоса у детей: учеб.-метод. пособие / О.С. Орлова. – М.: АСТ: Астрель: Транзиткнига, 2005 – 125 с.
20. Основы логопедической работы с детьми / Под общ. ред. д.п.н., проф. Г.В.Чиркиной. – М.: АРКТИ, 2005. – 240 с.
21. Петрова Г., Семенковська С. Найважливіше – не запізнитися! (Поради логопеда). // Дошкільне виховання. – 2000. – №6. – С.22.
22. Півоварцева Н. Обстеження мовлення школярів. – 2003. – №1. – С. 28-34.
23. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 160 с.
24. Сдельникова Г. Элементы психотерапии в работе логопеда. // Дошкольное воспитание. – 1998. – № 5. – С. 56-58.
25. Седых Н.А. Воспитание правильной речи у детей: Практическая логопедия. – М.: ООО“Издательство АСТ”; Д.: “Издательство Сталкер”, 2003. – 288 с.
26. Сергеева Т. Логопедические сказки-помощницы. //Дошкольное воспитание. – 2001. – № 5. – С.61-72.

27. Сергеева Т. Логопедические сказки-помощницы. //Дошкольное воспитание. – 2001. – № 2. – С.40-48.
28. Сербогін Ю. Теоретичні та експериментальні дослідження впливу емоційних детермінант та процеси формування та розвитку мовної функції в людини. // Дефектологія. – 2000. – №1. – С.5-13.
29. Соботович Є.Ф. Концепції стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку. // Дефектологія. – 2002. – №1. – С.2-8.
30. Соботович Є. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку. //Дефектологія. – 2003. – №2. – С. 7-12.
31. Соботович Є.Ф. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (в його фонетико-фонематичній ланці) дітей дошкільного віку. // Дефектологія. – 2002. – №3. – С.2-5.
32. Соботович Е.Ф. Нарушения речевого развития у детей и пути их коррекции. – К.: ИСИО, 1995. –с. 12-26.
33. Соботович. Є.Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дитини (формування лексичної сторони мовлення). // Дефектологія. – 1999. – № 1. – С.11-16.
34. Сучасні педагогічні технології корекційного розвитку мовлення дітей. // Дефектологія. –1998. – № 2. – С. 38.
35. Федорович Л.О. Постановка звуків у вимові дітей дошкільного віку. – Кременчук: Християнська Зоря, 2007. – 72 с.
36. Федорович Л.О. Формування правильної вимови у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. – Кременчук: Християнська Зоря, 2007. – 346 с.
37. Филичева,Т. Б. Особенности формирования речи у детей дошкольного возраста / Т. Б. Филичева. – М., 1999.
38. Филичева Т.Б. Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста / Т.Б.Филичева, Г. В. Чиркина. – М.: Айрис-пресс, 2004.
39. Хрестоматія по логопедии (извлечения и тексты): в 2 т. Т. II / под ред. Л. С. Волковой, В. И. Селиверстова. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997.
40. Чепіленко К. Виправляємо вади мови. // Дошкільне виховання. –1997. – № 11. – С. 21.
41. Шевченко О. Ігровий комплекс дидактичних вправ із розвитку фонематичних процесів у дітей з вадами мовлення. // Дефектологія. – 1999. – №2. – С.27-33.
42. Шевченко О. Розвиток логопедичної допомоги в Україні. // Дефектологія. – 2003. – №2. – С. 49-53.

4. Методи навчання: словесні (бесіда, лекція, розповідь, пояснення, дискусія тощо); наочні (спостереження, демонстрація тощо); практичні (практичні і дослідницькі роботи, метод проєктів тощо); методи стимулювання і мотивації навчальної діяльності (метод створення пізнавальних ситуацій, навчальної

дискусії, використання життєвого досвіду, проблемно-орієнтований метод); методи за характером пізнавальної діяльності, які використовуються під час теоретичної і практичної підготовки: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; проблемного викладу; частково-пошуковий; пошуковий.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік, екзамен.

6. Система оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7. Додаткова інформація:

1. Інформаційні ресурси:

<http://www.bdpu.org/>
<http://www.logoped.ru/>
<http://logopediya.com/>
<http://www.logoped.pro/>
<http://www.logoped.org/>

2. За виконання курсового роботи

Пояснювальна записка	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума
до 35	до 35	до 30	100